

Emlékezettörvények Lengyelországban és Magyarországon

A Populista Emlékezetpolitika és a Militáns Emlékezettörvények Kihívásai
(MEMOCRACY) kutatói konzorcium irányelvi tájékoztatója

University of Cologne | T.M.C. Asser Institute
Polish Academy of Sciences | Copenhagen University

Május 2023

<https://memocracy.eu/>

@memocracy_team

Emlékezettörvények Lengyelországban és Magyarországon

**A Populista Emlékezetpolitika és a Militáns Emlékezettörvények Kihívásai
(MEMOCRACY)
kutatói konzorcium irányelvi tájékoztatója**

**Kölni Egyetem
T.M.C. Asser Intézet
Lengyel Tudományos Akadémia
Koppenhágai Egyetem**

Készítette:
Dr Aleksandra Gliszczyńska-Grabias
Dr Grażyna Baranowska
Dr Anna Wójcik
Dr Mirosław Sadowski
Anastasiia Vorobiova

A. Összefoglaló a Lengyel- és Magyarországi tanulmányokról¹

A tanulmány két fő részből áll, amelyek Lengyelország és Magyarország múltjára való emlékezésével és műtfeldolgozásával foglalkoznak, beleértve az emlékezettörvényeket és más jogi és nem jogi eszközök alkalmazását a történeti politikában, illetve a soft law-t és a vonatkozó hazai bírósági joggyakorlatot.

A beszámoló ezen gyakorlatokat az európai emberi jogi törvények által meghatározott elvek fényében vizsgálja amik az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélkezési gyakorlatából lettek levonva (továbbiakban EJEB). A módszer célja, hogy tömör formában feltárja a lengyel és a magyar állam 1989 utáni múltjára való viszonyának dinamikáját, és megvizsgálja a jelenlegi jogi kereteket. Ez a irányelvi tájékoztató:

1) felvázolja a történelem és az emlékezet jogi szabályozásának általános sajátosságait a kelet-közép-európai régióban, különösen Lengyelországban és Magyarországon;

2) bemutatja a emlékezeti alkotmányosság sajátosságait, a emlékezeti kormányzás intézményesülését, a második világháborúra és a holokausztra való emlékezést, a kommunizmussal való elszámolást, valamint a magyar és lengyelországi oktatást és emlékezést;

3) összefoglalja a jelentések megállapításait.

Az irányelvi tájékoztató mindkét állam számára ajánlásokkal zárul.

1. BEVEZETÉS

1.1 Emlékezeti alkotmányosság, emlékezettörvények és emlékezetháborúk

A történelem és az emlékezet jogi irányítása, amelynek célja egy társadalmi-politikai rend legitimálása, a modern történelem része, változó tematikus, geopolitikai és ideológiai keretek között.² Lengyelország és Magyarország modellértékű példái annak, hogy államok az emlékezeti alkotmányosság eszközeivel gyakorolják a történelem feletti jogi kormányzást, és emlékezetháborút folytatnak, amelyet gyakran a múlt idealizált víziójának védelmében vívnak, amely során egyes államokat és nemzeteket csak mások áldozataként vagy megmentőjeként ábrázolnak, és soha nem a "Mások" ellen elkövetett atrocitások elkövetőiként, így írva elő bizonyos, múltjára vonatkozó államilag támogatott narratívákat.

Orbán Viktor 2011-es magyar alaptörvényében még a bevezetésben is kizárólag a magyar történelem pozitívumai vannak elismerve, önfelmentő módon, hogy felmentse az államot vagy a nemzetet a múlt bűnösségének vádjá alól.³

Lengyelország esetében a Nemzeti Emlékezet Intézetéről szóló törvény 2018. évi módosítása, amelyet 2018 júniusában részben hatályon kívül helyeztek, büntette a lengyel

¹ A teljes jelentés hozzáférhető a MEMOCRACY weboldalon: <https://memocracy.eu/policy-briefs>.

² Lásd többek között, Uladzislaw Belavusau, Aleksandra Gliszczyńska-Grabias (eds.), *Law and Memory: Towards Legal Governance of History*, Cambridge: Cambridge University Press, 2017; Angelika Nußberger and Caroline von Gall (eds.), *Bewusstes Erinnern und bewusstes Vergessen. Der juristische Umgang mit der Vergangenheit in den Ländern Mittel- und Osteuropas*, Tübingen: Mohr Siebeck, 2011.

³ Gábor Halmai, "National(ist) constitutional identity? Hungary's road to abuse constitutional pluralism", in *EUI Working Papers* 2017/08, (https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/46226/LAW_2017_08.pdf?sequence=1&isAllowed=y).

állam és nemzet rágalmozását, valamint a német nácik által a megszállt Lengyelországban elkövetett bűnökért a lengyeleknek felelőség vagy társfelelőség tulajdonítását.

Mike Pence, az Egyesült Államok 48. alelnöke és Mateusz Morawiecki lengyel miniszterelnök az 1944-es varsói felkelés emlékművénél Lengyelországban⁴

A törvény struktúrája - amellet, hogy az áldozatok és hősök nemzetének képét alakítja ki Lengyelországról - lehetővé teszi, hogy bíróság elé állítsák azokat, akik olyan kényelmetlen kérdéseket mernek feltenni, amelyek megkérdőjelezik a lengyel múlttól alkotott, a kormányzat által előírt képet.⁵ A politikai tényezők tehát kulcsszerepet játszanak a lengyel és a magyar "memokrácia" - az emlékezet és a demokrácia közötti kölcsönhatás - kialakításában, valamint a emlékezeti alkotmányosságnak az emlékezeti törvényekre gyakorolt hatásában.

1.2 A jelenlegi társadalmi-jogi környezet és történelmi örökség Lengyelországban és Magyarországon

A kelet-közép-európai (a továbbiakban: KKE) régió kommunista államai, köztük Lengyelország és Magyarország, több mint fél évszázadon keresztül kommunista történelmi propagandának voltak kitéve, amely a múlt felülről lefelé irányuló értelmezését erőltette, instrumentalizálva azt az aktuális politikai célok elérésének érdekében, mind a belföldi és a nemzetközi szintereken, egyidejűleg elhallgattatva a nemzeti és etnikai kisebbségeket. 1989 után elkezdődött a formálisan szabad történelmi vita korszaka a szólásszabadság és a médiaszabadság bevezetésével valamint a tudományos kutatások és eredményeik terjesztésének szabaddá tételével.

⁴ Kancelaria Premiera / Krystian Maj via Wikipedia commons

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Mike_Pence_and_Mateusz_Morawiecki_at_the_Monument_of_the_Warsaw_Uprising_1944_Poland.jpg

⁵ Aleksandra Gliszczyńska-Grabias, "Deployments of Memory with the Tools of Law – the Case of Poland, in *Review of Central and East European Law* 44(4), 2019, pp. 464–492.

Ez a szabadság azonban bizonyos kihívásokkal járt együtt, mivel mindkét társadalomnak és államnak szembe kellett néznie bizonyos történelmi mítoszokkal, amelyek évszázadok óta összekötik nemzeti közösségeiket. Bár a történelmi fejlemények és kontextusok eltérőek voltak Lengyelország és Magyarország esetében, a **'kiválasztott' nemzet** szerepének **általános felhangja**, valamint a történelmi kivételesség más aspektusai is megfigyelhetőek voltak, ami mindkét állam jövőbeni "múltfeldolgozására" nézve mélyreható következményekkel járt. Mindazonáltal az elmúlt harminc évben mindkét államban megváltoztak a kollektív emlékezet paraméterei.

A 'Keleten elesettek és meggyilkoltak emlékműve', Varsó, Lengyelország⁶

Lengyelország esetében a konfrontáció azzal a történelmi igazsággal kezdődött, amely **a lengyel társadalom jelentős részének** a történelmi lengyel területeken élő kisebbségekkel, különösen a zsidókkal, de az ukránokkal, fehéroroszekkel, lemkókkal, sziléziaiakkal és romákkal szembeni **bűnösségéről szól**. A történészek, újságírók és művészek hangja, akik a bűnösség elismerését követelték annak feldolgozása és a későbbi megbékélés reményében, a társadalom részéről erős reakcióval szembesült.⁷ Ezt az erős érzelmet a politikusok eszközként használták fel, ami a lengyel nemzet "jó hírnevének" védelmét szolgáló büntetőjogi emlékeztető törvények kidolgozásában és a múlttól szóló kellemetlen igazságok kimondására vonatkozó szankciók bevezetésében is megmutatkozott.

Ezzel párhuzamosan **a magyarországi viták többsége az 1920-as trianoni békeszerződés örökségével kapcsolatos**, amely megerősítette az akkor Ausztria-Magyarország magyar részéhez tartozó nagyméretű területek átadását a szomszédos országoknak, köztük a mai Romániának és Szlovákiának.

⁶ A 'Keleten elesettek és meggyilkoltak emlékműve' a lengyelországi Varsóban található emlékmű, amely a második világháború alatti lengyelországi szovjet invázió és az azt követő elnyomás áldozatainak állít emléket. Az emlékművet 1995. szeptember 17-én avatták fel (a Lengyelországi szovjet invázió 56. évfordulóján), és az emlékmű új részének ünnepélyes leleplezésére 2023. február 24-én, az Ukrajna elleni orosz agresszió évfordulóján került sor Varsóban.

A megemlékezés egy bronz vasúti talpfa/emléktábla formájában készült el, amelyen a következő felirat olvasható:

"A áldozatoknak akiket a közép- és kelet-európai nemzetek ellen elkövetett emberiség elleni bűnökért felelős kommunizmus és orosz imperializmus követelt meg".

<https://pixabay.com/photos/monument-poland-warsaw-symbol-3262358/>

⁷ Kornelia Kończal, "Politics of Innocence: Holocaust Memory in Poland" in *Journal of Genocide Research*, Vol. 24(2), 2022, pp. 250–263.

Magyarország, Budapest, Az Összetartozás Emlékhelye, Trianon Memorial⁸

Az első világháború utáni határváltozások ilyen narratívája sajátosan magyar vonatkozású, és nem része az első világháborúról és az azt követő időszokról szóló közös európai emlékezetnek. A jelenlegi magyar kormány nyíltan fejezi ki nosztalgiáját a Trianon előtti Magyarországgal kapcsolatban, és mind belföldön és külföldön erős politikai üzeneteket közvetített e körül. Ugyanakkor a holokauszttal kapcsolatos múlt⁹ Magyarország esetében is vitákat vált ki és politikai - és jogi - válaszokat provokál ki a kormányzat részéről, amit Pető Andrea, "a holokausztra való magyarországi nem-émlékezés"-ként jellemzett.¹⁰

Ugyanakkor nemzetközi szinten a kommunizmus utáni időszak számos pozitív példát hozott a lengyelek és a magyarok egykori és jelenlegi szomszédaikkal való megbékélésére, ami része volt az "Európához való visszatérésként" jellemzett orientációnak, a kommunista korszakban mindkét államra rákényszerített elszigeteltség és ellenségeskedés megszüntetésének, valamint a partnerekkel és az európai nemzetek baráti közösségével való együttműködésben, párbeszédben és egyetértésben való érdekérvényesítés felfogásának.

Másrészt Lengyelország és Magyarország az elmúlt harminc évben több "emlékezháborúban" is részt vett, ami a különböző államokkal, nevezetesen Izraellel, Oroszországgal, Ukrajnával és Németországgal való kapcsolataik átmeneti megromlását okozta, amit gyakran jogi eszközökkel is folytattak. A lengyel-magyar kapcsolatokban azonban nem történt "emlékezháború", és az elmúlt években a jelenlegi lengyel és magyar populista, antiliberális kormányok közötti közelség és szövetség a demokratikus normák, köztük különösen a jogállamiság lebontásában is megnyilvánult.¹¹ Ezek a fejlemények erősen befolyásolják Lengyelország és Magyarország emlékezeti narratíváját, az új emlékezeti törvények mechanizmusait, amelyek eltávolodnak az európai emberi jogi normáktól, és az új törvények tartalmát, amely gyakran nacionalista, és támogatja a jól beágyazott többségi narratívákat és az ellene fellépők üldözését.

⁸ Az új Trianon-emlékmű ami 2020 augusztusában lett átadva a budapesti Parlamenttel szemben található. Az 1913-as Magyarország összes városának és falujának nevét viselő emlékmű implicit módon az 1920 előtti Magyarország teljes területét a "nemzeti összetartozás" programjának fennhatósága alá helyezi

<https://www.cultures-of-history.uni-jena.de/politics/the-trianon-ramp-and-the-obstinate-memory-of-a-magyar-greater-hungary>
https://de.wikipedia.org/wiki/Denkmal_der_nationalen_Zusammengehörigkeit#/media/Datei:Összetartozás_Emlékhelye.jpg

⁹ A magyarországi holokauszt-émlékezeten belül a legfontosabb témákhoz lásd a kiváló szerkesztett kötetet: Randolph L. Braham and András Kovács (eds.), *The Holocaust in Hungary: Seventy Years Later*, CEU Press, 2016.

¹⁰ Andrea Pető, "Hungary 70: Non-remembering the Holocaust in Hungary", in *Culture & History Digital Journal*, vol. 3, issue 2, 2014.

¹¹ For one of the most comprehensive academic accounts of this process, see Ennek a folyamatnak az egyik legátfogóbb tudományos leírását lásd Wojciech Sadurski, *A Pandemic of Populists*, Cambridge University Press, 2022.

1.3. Szembenezés egy másik múlttal (múltakkal)

A kelet-közép-európai régióban a "múlttal való szembenezés" két sarkalatos történelmi helyzetre vonatkozik: A második világháborúra, beleértve a holokausztot, valamint a sztálini és kommunista múltra. Mind a náci, mind a kommunista időkre vonatkozó hivatalos narratíva központi eleme a lengyel és magyar nemzetek és államok áldozati státusza. Az európai projekt emlékezetkultúrája azonban a holokauszt közös emlékezetére épült; a KKE államok, köztük Lengyelország és Magyarország azonban követelték, hogy ezt a kultúrát bővítsék ki, és foglalják bele a 20. század 'más' brutális totalitárius rendszerei által elkövetett bűnök emlékét is. Egyelőre a KKE országok 20. századi történelmének ezt a részét még nem ismerték el teljes mértékben és általánosan a közös európai történelem részeként.¹²

A német megszállás áldozatainak emlékműve Budapesten, Magyarországon.¹³

A kommunista totalitarizmus és tekintélyelvűség KKE-beli tapasztalatainak korlátozott megértését a közös európai emlékezeti kultúra részeként viszont a kormányzó körök és szövetségeseik használják ki és élnek vissza vele, többek között Lengyelországban és Magyarországon, ami aztán a múltból alkotott elképzelések és a múlt megértése miatt belföldi és nemzetközi nyugtalanságot kelt ami azt a célt szolgálja hogy politikai támogatóikat mozgósítsák és végső soron választásokat nyerjenek. Remélhető, hogy minél hosszabb ideig és minél jobban beágyazódnak a KKE országok az európai struktúrákba, annál jobban megértik az európai intézmények, beleértve a bíróságokat is, a szovjet és kommunista rendszerek emlékezetének sajátosságait.

A lengyel és a magyar szekció közös témák köré épül: a emlékezeti alkotmányosság, a emlékezeti kormányzás intézményesítése, a második világháború és a holokauszt megemlékezése, a kommunizmussal való elszámolás, oktatás és emlékezet.

¹² Aleksandra Gliszczyńska-Grabias, "Communism Equals or Versus Nazism? Europe's Unwholesome Legacy in Strasbourg", in *East European Politics and Societies*, vol. 30(1), 2016, pp. 74–96.

¹³ A 2013 végén bejelentett emlékművet tavaly nyáron állították fel Budapest belvárosában, Orbán Viktor kormányának állítólagos szándékával, hogy tisztelegjen Magyarország második világháborús német megszállásának valamennyi áldozata előtt, és hogy kizárólag a náci Németországra hárítsa a felelősséget a II. világháborús bűnökért.
<https://historycampus.org/2015/erect-a-memorial-erase-the-past-the-memorial-to-the-victims-of-the-german-occupation-in-budapest-and-the-controversy-around-it/>
<https://www.pexels.com/photo/memorial-for-victims-of-german-occupation-in-budapest-hungary-7614817/>

Lengyelország	Magyarország
Emlékezeti alkotmányosság	
<p>a sajátos történelmi paradigmák beágyazásának folyamata az európai jog, a nemzeti alkotmányjog, és az emlékezeti törvények struktúráiba és kereteibe (a történelmi események kollektív értelmezését alakító, előíró vagy akár szankcionáló törvényi rendelkezéseként értelmezve) valamint a múlthoz való viszonyulás bírósági értékelése, amely a konkrét törvényi rendelkezések alkotmányosságának bírósági értékelésétől az ideológiai és politikai nyomás diktálta bírói érvelésig terjedhet.¹⁴</p>	
<p>Az 1997-es alkotmány megkísérelte a modern lengyel politikai gondolkodás különböző hagyományait ötvözni:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ a konzervatív hagyományt a keresztény örökségre való utalásokkal; ☐ a liberális hagyományt, a hatalmi ágak szétválasztásának és együttműködésének hangsúlyozásával, valamint a jogok és szabadságok védelméről szóló külön fejezettel; ☐ a baloldali hagyományt, amely a szociális piacgazdaságot és a kisebbségi jogok védelmét hangsúlyozza; ☐ Az Első (1569 1795) és a Második (1918 1939) köztársaság eredményei folytonosságának elismerését és a hiányosságaiktól való elhatárolódást, valamint az évszázados függetlenségi törekvések elismerését egy olyan korszakban, amikor a lengyel állam nem létezett (1795-1918); ☐ a múltbeli emberi jogi jogsértésekre való emlékezést, mint a demokratikus közösség alapját; ☐ a világszerte élő lengyel diaszpórához való kötődés hangsúlyozását, elismerve a Lengyelország területeiről történő évszázados politikai és gazdasági kivándorlást. ☐ a nem demokratikus rezsimek, köztük a nácizmus és a kommunizmus módszereit és gyakorlatát alkalmazó politikai pártok közvetlen betiltását. 	<p>A 2011. április 25 én (húsvéthétfőn) szimbolikusan kihirdetett magyar Alaptörvény számos utalást tartalmaz a magyar történelemre:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ A preambulum az ország történelmének különböző eseményeire vonatkozó kettős értelmezést prezentál, utalva a családi értékekre és a kereszténységhez, különösen a római katolicizmushoz való kötődésre; ☐ az ország történelmi alkotmányára és a "Szent Korona-tanra" való utalások összekapcsolják a mai Magyarországot jogi múltjának több mint ötszáz évével; ☐ a nácizmus és a kommunizmus idején a magyar nemzet ellen elkövetett bűncselekmények elévülésének hiánya lett megalapozva; ☐ megállapítja az emléknapok listáját, köztük március 15-ét (az 1848-as forradalom), augusztus 20-át (az első magyar király napja) és október 23-át (az 1956-os forradalom). ☐ Egy 2017-es alkotmánymódosítás új kötelezettséget vezetett be minden állami intézmény számára, elrendelve "Magyarország alkotmányos önazonosságának és keresztény kultúrájának" védelmét, tovább szűkítve a magyar identitást a történelmi, keresztény identitásra.
Intézményesítés	
<ul style="list-style-type: none"> ☐ A Nemzeti Emlékezet Intézetét (lengyelül: Instytut Pamięci Narodowej, 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ A Nemzeti Emlékezet Bizottsága a 2013-as alkotmánymódosítással jött létre,

¹⁴ A "Memorial" Nemzetközi Történelmi Oktatási Jótékonysági és Emberi Jogi Társaság által közzétett hivatalos információ: "Oroszország legfelsőbb bírósága jóváhagyta a Nemzetközi Emlékhely felszámolását", 2022. február 28. (<https://www.memo.ru/en-us/memorial/departments/intermemorial/news/690>).

<p>IPN) 1998-ban hozták létre, és a KKE hasonló szervezeteinek mintájává vált. Dokumentációs tevékenységet folytat, levéltárat vezet, és feladata a Lengyelországban és polgárai ellen elkövetett bűncselekmények, a politikai elnyomás, valamint az állambiztonsági szervek 1917 - 1990 közötti tevékenységeinek kivizsgálása.</p>	<p>és feladata a kommunista időszak emlékének dokumentálása.</p>
<p style="text-align: center;">A második világháború és a holokauszt emlékezete</p> <p style="text-align: center;">A holokausztra való emlékezés alapja mindkét államban a kommunizmus idején kialakult hivatalos narratíva, a fasizmus valamennyi áldozatának, nem csak a zsidóknak szentelt emlékművekkel, amelyek gyakran hangsúlyozzák a Vörös Hadsereg szerepét a gettók felszabadításában.</p>	
<p>☐ Az 1998. december 18-i, az IPN ról szóló törvény büntetőjogi tilalmat vezet be a következők tagadására: "<u>Náci bűncselekmények, kommunista bűncselekmények, a Harmadik Birodalommal együttműködő ukrán formációk tagjainak bűncselekményei, valamint más, a béke és az emberiség elleni bűncselekmények, illetve háborús bűncselekmények tagadása, amelyeket 1917. november 8. és 1990. július 31. között lengyel nemzetiségű személyek vagy más nemzetiségű lengyel állampolgárok ellen követtek el</u>".</p> <p>☐ A legtöbbet alkalmazott emlékeztető törvény a büntető törvénykönyv 256. cikke, amely tiltja a fasizmus és a totalitárius ideológiák népszerűsítését;</p> <p>☐ a holokausztról szóló lengyelországi nyilvános vita középpontjában az állt, hogy ki volt a felelős a holokausztért, amelyet főként a náci Németország által megszállt lengyel erületeken hajtottak végre – ahol a náci Németország lett fő felelősként megnevezve. A büntetőjogi önfelmentő emlékeztető törvények Lengyelországot áldozati ciklusok középpontjaként, a lengyeleket pedig segítőként, nem pedig elkövetőként állítják be.</p> <p>☐ A lengyel emlékeztető jog jelenlegi korszakát, amely a PiS párt 2015-ös hatalomra kerülésére vezethető vissza, az jellemzi,</p>	<p>☐ A holokauszttagadás 2010-es tilalmát kiegészítették a kommunista bűnök tagadásának tilalmával, a törvény "a nemzetiszocialista és kommunista rezsimek által elkövetett népiirtás és az emberiség elleni bűncselekmények tagadása" tilalmának formájában lett megalkotva.</p> <p>☐ Magyarország két holokauszt-emléknapot tart: a január 27-i nemzetközi megemlékezést és a holokauszt magyar áldozatainak emléknapját amely a budapesti gettó létrehozásának napját jelöli április 16-án.</p> <p>☐ A holokauszt emlékeztető FIDESZ általi instrumentalizálása túlmutat a "kettős megszállás" koncepciójának megerősítésén, mivel a 2014-es nyilvános megemlékezéseken számos narratíva-eltorzító kezdeményezés volt tapasztalható, beleértve a német megszállás összes áldozatának szánt emlékmű felállítását, a magyar kormány 1944 előtti, a zsidó kisebbséggel kapcsolatos különleges intézkedéseinek átértelmezésére tett kísérletek és a Shoah emlékeztető kérdésében tapasztalt szervezetek költségvetési kizárását újabb szervezetek javára.</p> <p>☐ A Büntető Törvénykönyv 269/B. §-a pénzbüntetés terhe mellett tiltja a horogkereszt, a nyilaskereszt, a kalapács és sarló, az SS-szimbólum, az ötágú vörös csillag, valamint az ezeket ábrázoló jelképek nyilvános kiállítását,</p>

<p>hogyan az állam fokozottan érdekelt abban, hogy a megemlékezések, az emlékezeti törvények és az emlékezeti törvényhozás segítségével folytassa történelmi politikáját</p> <p>;</p> <p>□ az emlékezeti, illetve büntetőjogi populizmust példázza a 2018. januári büntetőjogi emlékezeti törvény, amely megtiltja hogy a második világháború alatt elkövetett náci bűnök hamisan a lengyel állam vagy nemzet felelőségeként legyenek feltüntetve.</p>	<p>gyűléseken való használatát és terjesztését, kivéve oktatási, történelmi, tudományos vagy művészeti célból.</p>
<p>Számvetés a kommunista múlttal</p>	
<p>□ A Szejm és a szenátus határozatai közvetlenül elítélték a lengyel állam kommunizmus alatt elkövetett antidemokratikus lépéseit és emberi jog sértéseit, és rehabilitálták az áldozatokat;</p> <p>□ a háborús veteránok, a háborús és a háború utáni elnyomás áldozatai és családtagjaik számára juttatásokat vezettek be;</p> <p>□ 1991-ben megteremtették a kommunista bűnök üldözésének jogalapját;</p> <p>□ az első átvilágítási törvényt 1997-ben fogadták el "vallomások" átvilágítási modellel, amely előírja, hogy a vizsgált személynek nyilatkoznia kell arról, hogy együttműködött-e a biztonsági szolgálatokkal. A következő átvilágítási törvényt 2006-ban fogadták el, amelyet 2007-ben módosítottak.</p> <p>□ A 2009-es törvény csökkentette a nyugdíj juttatásokat azok számára, akik 1944-90 között a kommunista állam bizonyos formációiban és intézményeiben dolgoztak, az emberi jogok megsértéséért és a politikai elnyomásért felelős intézményekben. A 2016-os törvény, amely csökkentette mindazon nyugdíjait, akik 1944-1990-ben a kommunista állam intézményeiben és formációiban dolgoztak, a PiS-kormány alatt elfogadott emlékezeti populizmus újabb példáját jelentette.</p>	<p>□ Az átvilágítási törvényt 1994-ben fogadták el az "egy-egy fontos tisztséget betöltő személyek ellenőrzéséről" szóló törvény néven, és a folyamatot inkább "ellenőrzésnek" mint "átvilágításnak" nevezték.</p> <p>□ A törvény mindenkit érintett, aki együttműködött a kommunista belföldi állambiztonsági szolgálatokkal, aki besúgóként titkos jelentéseket szolgáltatott, aki titkos információs jelentéseket kapott, vagy aki a fasiszta Nyilaskeresztes Párthoz tartozott;</p> <p>□ Magyarország az úgynevezett "inkluzív rendszer" létrehozásával, amely nem a hivatalból való eltávolításon, hanem a nyilvános átláthatóságon alapult, kizárólag erkölcsi szankciókat választott, amelyek potenciálisan csak az egyén hírnevét károsították: bárki, akiről kiderült, hogy együttműködött a kommunista vagy fasiszta rezsimekkel, értesítést kapott, és felszólították, hogy mondjon le tisztségéről, elutasítás esetén pedig az információt közzétették a hivatalos közlönyben.</p> <p>□ a kommunista bűnök üldözését végül egy 1993-as alkotmánybírói döntés tette lehetővé, és a 2011-es alkotmányelmozdította.</p> <p>□ az átvilágítási intézkedések továbbra is jól illeszkednek a közép-európai kommunista múlt feldolgozásának</p>

<ul style="list-style-type: none"> □ az utcák és középületek tömeges átnevezéséről szóló 2016. évi törvény célja a kommunista nevek közterületekről való eltávolításának véglegesítése volt. □ A PiS történeti politikájának dekommutációs dimenziójához tartozott a kommunista bűncselekmények elévülésének megszüntetése is, amelyek egyébként 2020. augusztus 1-jén évültek volna el; □ 2015-ben bevezették az "antikommunista ellenzéki aktivista" fogalmát, és a antikommunista ellenzéki aktivisták vagy családtagjaik számára kifizetendő havi 100 euró körüli juttatást. 	<p>kialakult keretei közé.</p> <ul style="list-style-type: none"> □ az Orbán-kormány által a közterületeken kezdeményezett másik dekommutációs folyamat elsősorban Budapestre koncentrált, ellentétben a régió más országaival, amelyek általánosabb, az egész államot egyenlő módon érintő tisztogatást hajtottak végre. □ a dekommutáció az emlékművek eltávolítását (amelyek közül sokat egy külön erre a célra létrehozott, Budapesten kívüli múzeumba szállítottak) és az utcanévek megváltoztatását, amelyek közvetlenül az 1989-es rendszerváltás után történtek
<p>Megemlékezés, oktatás és emlékezet</p>	
<p>A tizennégy ünnepnap közül tizenkettő történelmi eseményekre emlékeznek. Ezek csaknem fele a második világháborúhoz kapcsolódik, ami azt mutatja, hogy a lengyel jogalkotó milyen fontosságot tulajdonít az e háborúval kapcsolatos eseményeknek.</p> <ul style="list-style-type: none"> □ külön törvény védi az egykori koncentrációs táborok területeit. A helyek sokkal nagyobb csoportját védi a hadisírokról és temetőkről szóló 1993-as törvény. □ a lengyelországi iskolai történelemtanterv nagy hangsúlyt fektet a lengyel történelemre, amely Lengyelország 966-ban történt kereszténnyé válásától kezdődik, és egészen a 21. századig vezet el a diákokat. □ A 2015 utáni jelentős politikai kezdeményezések a lengyelországi oktatás megváltoztatására irányultak, mint például egy új tantárgy bevezetése, amely az 1945 és 2015 közötti történelmet és annak a mai világra gyakorolt hatását a jelenlegi emlékezetpolitika szemszögéből mutatja be, például a katolikus egyház és a kormánypárthoz kötődő politikusok pozitív szerepének kiemelése által. □ a PiS-kormány új állami múzeumok és a lengyel történelemnek emléket állító 	<p>A nemzeti tantervet érintő változásokra különösen a 2010-es választások után került sor:</p> <ul style="list-style-type: none"> □ Az 'egyetlen nemzeti tankönyvkiadó' által felügyelt számos új tankönyv létrehozása és tartalmuk megváltoztatása, amely gyakran pontatlan és túlságosan leegyszerűsített lett, és amelyekbe bizonyos vitatott személyiségek is bekerültek, mindez a nagy befolyású Emberi Erőforrások Minisztériumának égisze alatt. □ A felsőoktatást is érintette az új kormány politikája, míg a 2010-es években az állami egyetemeket magánalapítványok kezébe helyezték át, elveszítve ezzel autonómiájukat; □ a finanszírozás úgy módosult, hogy a kormánytól függő kutatóintézetek, köztük a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal és a Magyar Művészeti Akadémia nagyobb hatáskörrel rendelkezzenek; a korábban létező intézményeket, például a Magyar Tudományos Akadémiát és az 1956-os Intézetet átalakították, miközben újakat hoztak létre. □ a kormánynak sikerült leváltania a vezető Magyar Irodalmi Múzeum

kulturális intézmények építésébe fektetett be.	vezetőségét.
--	--------------

2. Konklúzió

A lengyelországi emlékezeti kormányzás tehát a nemzet **történelmi hősiességébe és mártíromságába** vetett hitet hivatott megerősíteni, többek között büntető emlékezeti törvények révén, ami a történelmi, nemzeti szenvedések vitatásához vezet, amelyben nincs helye a lengyel társadalom történelme sötét elemeinek őszinte bemutatásának és a velük való számvetésnek.

Az önfelmentő emlékezettörvények terjedése mellett, amelyeket - legalábbis legveszélyesebb, büntetőjogi részükben - nemzetközi nyomás hatására hatályon kívül helyeztek, Lengyelországban az emlékezet kormányzásának öndicsérő formái is megjelentek, nevezetesen megemlékezések, múzeumok és új, a történelmi politika előmozdításával megbízott intézetek létrehozása révén. A 2015 után gombamód szaporodó emlékezeti törvények túlmutatnak a büntetőjogon, és politikai jogokat (például a véleménynyilvánítás szabadságát) és szociális jogokat korlátozó mechanizmusokat is tartalmaznak.

A magyar emlékezetpolitika **rendkívül sajátos**. Talán legkülönlegesebb jellemzőjük, hogy első pillantásra látszólag megfelelnek az európai intézmények normáinak: más, látszólag tipikus jogi szabályozások mögött mégis összetettebb motivációk húzódnak meg, a múltbeli eseményeknek legtöbbször instrumentális felhasználásával bizonyos politikai célok elérésének érdekében. Ez magában foglalja az emlékezetpolitika alkalmazását különböző illiberális intézkedésekkel együtt, gyakran azok támogatását szolgálván.

Az Orbán-kormány alatt az emlékezet kérdései az ország mindennapi életének minden területét áthatják: a politikai és jogi, kulturális, oktatási és a közterületi kérdésekben a hivatalos narratíva beágyazódott és láthatóvá vált. A magyar alkotmány tele van történelmi utalásokkal, amelyek az államilag szentesített kollektív emlékezet egész listáját állítják össze. A joghoz és az emlékezethez való magyar viszony másik sajátossága emlékezet-szinkretizmusnak nevezhető - míg más országok gyakran a jelenben is foglalkoznak különböző korszakok történelmi eseményeivel, addig a magyar kormányzat egyértelmű vonalat húz a nemzet kollektív emlékezetében Szent Istvántól a trianoni szerződésig és a két világháború közötti időszakig, a kommunizmus idejéig és az 1956-os forradalomig.

Bár a két állam (és a törvényhozók) különböző eszközöket használnak az emlékezet e két területének szabályozására, úgy tűnik, hogy a kísérletek mögött ugyanaz az általános üzenet áll: a második világháborúban a lengyelek és a magyarok által elkövetett bűnökről szóló narratívák minimalizálása és a kommunista múltra való emlékezés megerősítése a nemzeti áldozati szerep erős kihangsúlyozásával. Ez utóbbi megközelítés nagymértékben érthető, mivel a KKE térségen kívül nincs általános ismeret a kommunista bűnök természetéről és következményeiről. Az e tekintetben hozott intézkedéseknek mégis összhangban kell maradniuk a nemzeti és nemzetközi jogi normákkal, és számos ilyen rendelkezés nem felel meg az emberi jogok európai egyezménye által megállapított normáknak.

B. Javaslatok

1. Az emlékezet és a múlt területére vonatkozó hatályos jogszabályok releváns módosításainak bevezetése az emberi jogok védelmére vonatkozó nemzetközi normák alapján, beleértve az Emberi Jogok Európai Bírósága által kidolgozott szólásszabadság és tudományos szabadság normáit is, az emlékezetre vonatkozó törvényekkel való szándékos politikai visszaélések elkerülése érdekében (jogalkotók).
2. Az emlékezettörvényekkel és irányelvekkel foglalkozó szakértők meghívása a jogalkotási folyamatba az erre vonatkozó nemzeti jogszabályok kialakítása során (jogalkotók).
3. A bírák, ügyészek, bűnüldözési tisztviselők és más jogi szakmák képviselői számára képzés szervezése a múlt kezelésének jogi aspektusairól (kormány, civil szervezetek).
4. Tudományos tapasztalatsere és közös kutatási projektek elősegítése az emlékezetkutatás (jogi, politikai, szociológiai és történelmi tanulmányok) területén, különösen az európai jogi és kulturális szférában, valamint kutatási eredményeik népszerűsítése (köz- és magánfinanszírozó intézmények, civil szervezetek, akadémiai körök).
5. Az iskolai tantervek felülvizsgálata annak érdekében, hogy a komplex történelmi eseményekre vonatkozó különböző szempontok is megjelenjenek (civil szervezetek, tanárok).
6. A szabad média ösztönzése a vitatott, összetett történelmi események bemutatására és tisztességes és objektív értelmezésére (civil szervezetek, médiaszövetségek).
7. A bírósági ügyek és eljárások, valamint az ügyészek emlékezet és történelem területére vonatkozó intézkedéseinek figyelemmel kísérése és nyilvános kommentálása (akadémiai körök, civil szervezetek).
8. Szakértői vélemények és a meglévő emlékezetjogi keretről, valamint annak felhasználásáról és azzal való visszaélésekről szóló elemzések készítése (tudományos körök, jogászok, civil szervezetek).
9. A történelmi tagadás és negáció (különösen az interneten megjelenő) eseteinek nyomon követése (civil szervezetek, ügyészség).
10. A múltbéli kérdések kezeléséről szóló széles körű nyilvános vita elősegítése különböző szereplők, köztük a jogalkotók, civil szervezetek, tudományos körök, állami intézmények, az etnikai és vallási kisebbségek nemzeti képviselői és az igazságszolgáltatás bevonásával (tudományos körök, civil szervezetek).
11. Lengyelország esetében a lengyel-ukrán megbékélési folyamat megerősítése (minden szereplő).

